

ТАРЖИМОННИНГ ЛИНГВИСТИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети
Таржимонлик факултети 2401-групп талабаси
Жўрақўзиева Зумрадхон Қахрамонжон қизи
Илмий раҳбар: Холбобоева А.Ш.
ф.ф.ф.д (PhD)

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети
Таржимонлик факултети
Инглиз тили амалий таржима кафедраси доценти
azizakhoboboeva1611@gmail.com

Аннотация. Ушбу мақолада Бугунги кунда таржимоннинг лингвистик компетенциялари, таржимонлик малакаси, ва билим даражалари қай даражада муҳим эканлиги ва олимларнинг бу мавзуга айтган фикрлари муҳокама қилинди

Калит сўзлар : компетенция, билим, малака, кўникма, лингвистик компетенция, тушуниш, ифодалаш, қайта яратиш, энциклопедик компетенция

Annotation: This article discusses the importance of a translator's linguistic competencies, translation skills, and knowledge levels in today's context, as well as the opinions of scholars on this topic.

Keywords: competence, knowledge, skill, ability, linguistic competence, understanding, expression, reproduction, encyclopedic competence

Аннотация: В данной статье обсуждается важность лингвистических компетенций переводчика, уровня его квалификации и знаний в современном контексте, а также мнения учёных по данной теме.

Ключевые слова: компетенция, знание, квалификация, умение, лингвистическая компетенция, понимание, выражение, воспроизведение, энциклопедическая компетенция

Одатда компетенция тилшуносликда тил кўникмаси сифатида кўрилади. Таржима масаласига келсак, ушбу лингвистик билим таржимоннинг билим даражаларидан бири саналади. Таржимада таржимон компетенциясининг барча даражалари бир-бири билан узвий боғлиқ. Бундан ташқари, компетенция маълум бир шахсга оидлиги туфайли, таржимоннинг малакаси, билим даражаси ва ундан фойдаланиш қобилияти деб тушунса бўлади. Инсоннинг тил билан боғлиқ билимини таснифлаш борасида кўплаб қарашлар мавжуд. М.Миллернинг ёндашувига кўра, тил фойдаланувчиси учун бу билимлар бешта даражага: фонологик, синтактик, лексик, концептуал билимлар ва эътиқод билан боғлиқ билимларга бўлинади.

- Фонологик билим (кўникма): ҳар қандай одам ўзи фойдаланадиган тилнинг товушлари ҳақида баъзи маълумотларга эга бўлиши керак. Бу билим сўзловчининг сўзлаётган тилнинг талаффуз ҳолатларини тавсифловчи ички маъхум принципларга эга эканлигидан далолат беради.

- Синтактик билим (кўникма): жумлаларнинг шаклланиши ва уларнинг қандай тузилганлиги билан шуғулланувчи билим тури бўлиб, фойдаланувчи ўзи фойдаланадиган тилга оид чекланган грамматик қоидалар тўғрисидаги билимга эга бўлиши керак.

- Лексик билим (кўникма): сўзларнинг маъноси ва сўз бирикмалари ҳақида маълумот.

– сўзловчининг у яшаб турган дунёнинг концептуал билимлари.

– ўқиган ёки эшитган нарсаларини баҳоловчи эътиқодий билимлар тизими

Таржимага келсак, Г.Срайгхит таржимонларда мавжуд бўлган билимларнинг икки турини аниқлайди: маданий (экология, моддий маданият, технология, ижтимоий ҳаёт, афсонавий мифология) ва тилшунослик (фонология, синтаксис, морфология).

Аммо, Д. Делисленинг фикрича таржима қилиш учун зарур бўлган тўртта асосий компетенцияларни тилшунослик, тушунишга доир, энциклопедик ва изоҳлашга доир билимлар ташкил этади. Демак, таржимашуносликда

М.Миллер томонидан таклиф қилинган бешта билим даражаси таржимоннинг асосий компетенцияси ҳисобланади ва улар қуйидагиларда акс этади:

1. Тил кўникмаси. Умуман олганда, ҳар қандай одам тилдан самарали фойдаланиш учун ушбу тилни чуқурроқ билиши керак. Бу тил фойдаланувчиси чексиз ва чексиз жумлалар тўпламини билиши кераклигини англамайди, аммо тилни тушунтирадиган чексиз шаклда лингвистик билимга эга бўлиши керак. Бошқача қилиб айтганда, Н.Хомский таъкидлаганидек, грамматиканинг ўзи чексиздир. Ушбу грамматика фонология, синтаксис ва морфология бўйича чекланган принциплар ва қоидалар тизимини ўз ичига олади. Бироқ, таржимон оддий тил фойдаланувчиси эмас. Таржимон ушбу тилларни махсус фойдаланувчи сифатида тилни тартибга солиш учун етарли бўлмаган қоидалар тўпламини билиши мумкин. У бунга жалб қилинган тилнинг хусусиятларини тушунишга ёрдам берадиган қўшимча вазифаларни талаб қилиши ва ўз вазифасини бажариш учун унга тилшунослик воситалари билан таъминлаши мумкин. Таржимоннинг лингвистик саводхонлиги, таржимон фойдаланадиган тилларда сўзларни билиш орқали шаклланиши мумкин. Ушбу турдаги билимлар мураккаб сўзларни таҳлил қилиш ва уларнинг маъноларини олиш учун хизмат қилади.

2. Тушуниш қобилияти. Тилшунослик учун лингвистик компетенциянинг ўзи етарли эмас. Тил фойдаланувчиси ўз тилини билиши учун нима керак бўлса, ўзга тил учун ҳам шу даража лозим, чунки ҳар қандай луғавий бирлик алоҳида семантик маънони англатади, чунки тил фойдаланувчиси ўзининг тил кўникмасида ифодаланган маълум товушлар ва шаклларга маъно бера олади. Тил фойдаланувчиси фойдаланадиган тилнинг хусусиятлари тўғрисида чекланган миқдордаги маълумотларни сақлаши мумкин. Тил фойдаланувчиси илгариги номаълум жумлалардан янги маълумотларни чиқариб олишлари мумкин. Айнан шу маълумотни тўплаш қобилияти таржимонда шаклланган бўлиши лозим.

3. Энциклопедик компетенция. Энциклопедик компетенция - таржимон бирон бир нарса тўғрисида тўлиқ маълумотга эга бўлиши керак деган тушунчани англатмайди. Аммо, таржимон дуч келадиган турли хил мавзулар туфайли таржимонга маълум бир энциклопедик билим зарур бўлади. Муайян матн, масалан, бадий матн билан ишлаганда, таржимон, агар мавжуд бўлса, матннинг маданий, сиёсий ва тарихий жиҳатлари билан танишиши керак. Яъни, у таржима қилиш учун берилган матн тўғрисида аниқ маълумотга эга бўлиши керак.

4. Қайта изоҳлаш қобилияти. Таржимон компетенциясининг тўртинчи муҳим даражаси шундаки, қайта изоҳлаш қобилиятисиз таржима қилиш имконсиздир. Таржима қилиш учун тилшунослик, энциклопедик ва тушуниш қобилиятига эга бўлиш етарли эмас. Таржимон манба тилдаги тушунчани таржима тилда қайта изоҳлаш қобилиятига эга бўлиши керак. У таржима тилнинг таржимаси синтези учун ўзига хос қобилият ва стратегияга эга бўлиши керак. Қайта изоҳлаш қобилияти таржимоннинг таржима тил конвенциялари ва қоидаларига мувофиқ манба тил хабарларини ўрганилаётган тил ичига қайта тузиш қобилиятини англатади.

Фойдаланган адабиётлар:

1. Rojo, A. Step by Step: A Course in Contrastive Linguistics and Translation. Peter Lang. 2009. – 418 p.
2. Susan Bassnet. Translation studies. 3rd edition. – London and New York. Taylor & Francis e-Library, 2005. – 176 p.
3. Фафуров И., Мўминов О., Қамбаров Н. Таржима назарияси. Дарслик. – Тошкент, 2012. –216 б.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М., 2004. – 424 с.
5. Мўминов О. A guide to consecutive translation. – Т.: Tafakkur bo'stoni, 2013. – лзл320 p.